

УДК 343.211.4:14(47)"18-19"

КОВНЄРОВ ОЛЕКСАНДР,*кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук
Донбаського державного педагогічного університету, м. Слов'янськ*

СПІВВІДНОШЕННЯ МОРАЛІ І ПРАВА З ТОЧКИ ЗОРУ БЕЗУМОВНОГО ДОБРА У ФІЛОСОФІЇ ВОЛ. СОЛОВЙОВА

Предметом дослідження в статті є співвідношення моралі і права з точки зору безумовного добра в контексті філософії Всеєдності російського філософа Володимира Соловйова. Визначено, що мораль є виразом ідеї безумовного Добра, а право - містком між ідеальним добром і реальністю.

Право в цьому сенсі є практичним утіленням ідеального, оскільки воно: конкретизує моральний закон, визначає умови його реалізації, установлює межі покарання в разі невиконання цих умов і загрози суспільній небезпеці.

У зв'язку із цим актуальним є міркування філософа про можливість використання сили в контексті правового забезпечення морального закону. Право без сили, з точки зору В. Соловйова, є лише декларацією, але право без моральних норм є насильством. Мораль же без правового обрамлення може звестися до моралізаторства й навіть нівелювання ідеї абсолютного добра. Правильне співвідношення між мораллю й правом можливе лише тоді, коли право, залишаючись у своїх формальних межах, підтримує в суспільстві справедливий порядок, гармонійно співвідносячись із моральним законом як найвищим утіленням ідеї безумовного добра.

Ключові слова: моральність; право; добро; зло; любов; правда; справедливість; милосердя; альтруїзм; свобода; благо; обов'язок.

Постановка проблеми і стан її вивчення. Категорії свободи, справедливості, відплати, свавілля в контексті етики, філософії права, філософської антропології, теорії пенітенціарії зберігають свою актуальність уже протягом принаймні трьох століть.

Серед фундаментальних мислителів, які намагалися встановити між ними системний зв'язок, слід назвати, насамперед, І. Канта та Г. Гегеля [1-4], які в контексті формулювання відомих всеохопних візій чи не вперше струнко окреслили значущі якості особистості, яка діє винятково в континуумі моралі й права, ніколи не демонструючи свавілля, бо володіє автономною волею щодо реалізації моральності.

Після цього питання реалізації особистістю права, моралі, справедливості в різноманітних соціальних умовах - як у нормальному соціумі, так і в нестабільному - досліджувалися як численними закордонними філософами, так і теоретичними соціологами, педагогами та психологами: М. Фуко, Р. Мертоном, Е. Дюркгеймом, Ж.-П. Сартром, Е. Фроммом і багатьма іншими [5-11].

Радянська гуманітаристика, представлена в цьому контексті М. Лосським, А. Яковлєвим, М. Дубиніним, М. Карпець, І. Кудрявцевим, В. Лихолобом, А. Долговою, В. Бачиніним, К. Ігошевим та іншими теоретиками й практиками [12-18], звісно, діяла в обмеженій парадигмі марксизму, але розробила доволі цікаві принципи впливу на індивіда, який є суб'єктом трансляції неправа і не-свободи, а тому заслуговує на застосування принципу справедливої відплати.

Українські (у тому числі сучасні) автори А. Бандура, І. Пасько, В. Андрущенко, М. Михальченко, В. Остроухов, В. Ковалець, І. Козловський, В. Білецький, досліджуючи дотичні до нашої теми аспекти, загалом підкреслю-

ють гармонізуючий вплив на особистість із боку громадянського суспільства, яке є сферою реалізації права і свободи, а також інституту релігії [19-25].

У рамках проблеми справедливості ряд авторів, зокрема Володимир Соловйов у роботі "Виправдання добра" (1897), розглядає філософсько-правовий аспект діяння й відплати, визначає природу морально-правових відносин між злочинцем та потерпілим, роль суспільства (держави) у їхньому праві на захист, а також значення більш справедливої та людинолюбної суспільної опіки над злочинцем із метою його можливого виправлення [26].

Моральна філософія, як стверджує В. Соловйов, зобов'язує нас розглянути проблему справедливості між мораллю й правом також у співвідношенні моральності та права з точки зору безумовного Добра. Чи справеджується це Добро по відношенню до права? Досліджуючи зазначену проблему, В. Соловйов звертає увагу на те, що взаємне відношення між моральною областю й правовою є одним з основних питань практичної філософії.

Мета цієї роботи - аналіз співвідношення моралі та права з точки зору безумовного Добра у філософії Вол. Соловйова.

Виклад основного матеріалу. Місце права та закону В. Соловйов визначає як проміжну ланку між ідеальним добром і злом дійсності. Мета права - забезпечувати втілення добра, обмежувати та виправляти зло. Правом та його втіленням - державою, на думку філософа, обумовлена дійсна організація морального життя. Адже право закріплює чіткі й обмежені правила поведінки, у тому числі й конкретизує дію моральної заповіді, яка за своєю природою безмежна й усеза-

гальна, пропонує можливість її реалізації та соціальні вимоги до "здійснення певного етичного мінімуму", які припускають застосування примусу. При негативному ставленні до права як такого моральна проповідь, позбавлена об'єктивних засобів й опору у чужому їй реальному середовищі, залишилися б у кращому разі тільки невинним марнослів'ям, а саме право, з іншого боку, при повному відділенні своїх формальних понять і установ від їхніх моральних принципів і цілей утратило б свою безумовну основу й по суті нічим більше вже не відрізнялося від свавілля. Поняття права та співвідношення з ним поняття обов'язку настільки входять в область ідей моральних, що прямо може слугувати для їх вираження [26]. Як зазначає В. Соловійов, усім зрозумілі та ніким не будуть оскаржені такі етичні установи: я усвідомлю свій обов'язок утримуватися від усього соромного, або, що те саме, визнаю за людською гідністю право на мою повагу; я зобов'язаний, наскільки це в моїх силах, допомагати своїм близьким та служити загальному благу, тобто моя родина й ціле суспільство має право на мою допомогу і службу; я зобов'язаний узгоджувати свою волю з тим, що вважаю безумовно вищим, або, іншими словами, це безумовно вище має право на релігійне ставлення з мого боку [Там само].

Взаємозв'язок права й моральності філософ виводить на підставі міркування: немає такого морального відношення, яке не могло б бути правильним та загальнозрозуміло визначеним у правових термінах. Що може бути далі від усього юридичного, як любов до ворогів? І, однак, якщо вищий моральний закон зобов'язує мене любити ворогів, то зрозуміло, що й мої вороги мають право на мою любов. Якщо я їм відмовляю в любові, то роблю несправедливо, порушуючи правду. Ось термін, у якому одному втілюється суттєва єдність юридичного й морального начал. Бо що таке право, як не вираз правди, а з іншого боку, до тієї ж правди або справедливості, тобто до того, що повинно або правильно в сенсі етичному, зводяться й усі чесноти [Там само].

На думку В. Соловійова, коли ми говоримо про моральне право й моральний обов'язок, тим самим усуваємо, з одного боку, будь-яке припущення про докорінну протилежність або несумісність морального і юридичного начала; з іншого боку, указуємо на суттєву відмінність між ними, оскільки, зазначаючи це право як тільки моральне, ми розуміємо, що є, окрім морального, ще інше, тобто в іншому, вузькому значенні, або право як таке, якому моральний характер не притаманний як його пряме та найближче визначення.

Суто моральна вимога, як, наприклад, любов до ворогів, є, по суті, необмеженою або всебічною; вона передбачає моральну досконалість суб'єкта або хоча б необмежене його прагнення до досконалості. Закон же в усіх випадках його застосування, по суті, обмежений; замість досконалості, він вимагає мінімального ступеня морального стану, лише фактичної затримки знайомих проявів аморальної волі. З точки зору моралі неможливо заперечувати, що вимога добросовісного виконання боргових зобов'язань, утримання від убивств, пограбувань тощо є вимогою хоча й елементарного, але все ж таки добра, а не зла та якщо ми повинні любити ворогів, то й узагалі повинні поважати життя та майно всіх наших ближніх; і без виконання цих мінімальних вимог неможливо виконати вищі заповіді. З боку права - хоча закон громадський або кримінальний не потребує вищої моральної досконалості, але ж і не заперечує її та, забороняючи вбивати й обманювати, він не може та й не має необхідності заважати кому завгодно любити своїх ворогів.

Заповідь щодо любові до ворогів не вказує, що кон-

кретно необхідно робити в силу цієї любові, тобто які конкретні зовнішні дії здійснювати, а від яких утримуватися. Завдання виконання цієї заповіді як вираження абсолютної досконалості залишається нескінченним. Крім того, юридичним законом встановлюються або забороняються певні зовнішні дії, здійсненням або нездійсненням яких цей закон задовольняється, не вимагаючи нічого надалі. Вимога морального настрою не тільки не виключає зовнішніх вчинків, але взагалі прямо передбачає їх як свій доказ або виправдання: ніхто не повірить внутрішньому милосердю людини, коли воно не проявляється в зовнішніх справах благодіяння. І моральний, і юридичний закон належать, власне, до внутрішнього існування людини, до її волі, але перший бере цю волю в її сукупності й цілості, а інший - лише в її частковій реалізації щодо знайомих зовнішніх фактів, які складають власне інтерес права, наприклад, недоторканність житла та майна будь-якої людини. Якщо право первісно визначилось як деякий мінімум моральності, то, доповнюючи це визначення, за В. Соловійовим, право є вимогою реалізації цього мінімуму, тобто здійснення визначеного мінімального добра або ж дійсного усунення відомої частки зла. Тоді як інтерес моральний належить безпосередньо не до зовнішньої реалізації добра, а до його внутрішнього існування в серці людському [27, с. 125-182].

Вимога моральної досконалості як внутрішнього стану передбачає вільне або добровільне виконання; будь-який примус, не тільки фізичний, але й психологічний, тут і не бажаний, і неможливий; навпаки, зовнішнє здійснення певного закономірного порядку передбачає прямий або побічний примус, оскільки тут прямою й найближчою метою визнається конкретно реалізація, зовнішнє виконання певного блага, наприклад, забезпечення громадської безпеки. Виходячи із цього, примусовий характер закону стає необхідністю, бо ніяка щира людина не буде стверджувати, що одним словесним переконанням можна відразу припинити всі вбивства, шахрайства та інші злочини [26].

Міркування про співвідношення функціонування морального закону і порядку в реалізації правових настанов В. Соловійов продовжує з визначення права як примусової вимоги реалізації визначеного мінімального добра, або порядку, що не допускає певних проявів зла. В. Соловійов вирішує проблему: на чому заснована така вимога та чи сумісний цей примусовий порядок із порядком суто моральним, який, мабуть, самою своєю сутністю виключає будь-який примус? Якщо досконале добро стверджується у свідомості як ідеал, то чи не слід надавати кожному індивіду вільно реалізовувати його в міру своїх можливостей? Навіщо зводити в закон примусовий мінімум моральності, якщо треба вільно виконувати її максимум? Навіщо загрозовано повторювати: "Не вбий!", коли слід коротко донести: "Не гнівайся!" [Там само].

Як стверджує В. Соловійов, усе це було б справедливо в разі, коли моральне завдання було б теоретичним та якби досконале добро було сумісне з егоїстичною безпристрасністю або байдужістю до страждань близьких. Але ж оскільки істинне поняття добра передбачає альтруїстичне начало з вимогою відповідної дії, тобто співчуття до інших, намагання діяльно порятувати їх від зла, то моральний обов'язок аж ніяк не може обмежуватися одним усвідомленням досконалого ідеалу. За природним ходом речей, доки одні добровільно вдосконалювалися в безпристрасності та прагнули до вищого ідеалу, інші безперешкодно б чинили різні злодіяння та, звичайно, винищили б перших, перш ніж ті змогли б досягти високого ступеня моральної доскона-

лості. Та й незалежно від цього, якби люди доброї волі були б якимось дивом захищені від знищення з боку поганих людей, самі ж ці добрі люди виявилися б, очевидно, недостатньо добрими, оскільки погодилися б обмежуватися одними гарними розмовами про добро, замість того, щоб діяльно допомагати своїм ближнім у захисті їх від крайніх посягань зла [28, с. 312].

Моральний інтерес потребує особистої свободи як умови, без якої неможлива людська гідність та вищий моральний розвиток. Але людина не може гідно існувати й розвивати свою свободу та моральність інакше як у суспільстві. Таким чином, моральний інтерес вимагає, щоб особиста свобода не протистояла умовам існування суспільства. Цьому завданню не може слугувати ідеал моральної досконалості, представлений вільному особистому досягненню, бо він для насущної, практичної цілі дає і дуже багато, і, разом з тим, дуже мало - дуже багато в сенсі вимоги та дуже мало в сенсі виконання. Цей ідеал від того, хто його визнає, потребує любові до ворогів, але він не може змусити того, хто його не визнає, утриматися, наприклад, від убивства та пограбування. І якщо прямолінійний мораліст скаже: не потрібне нам утримання від злодіянь, якщо воно не добровільне, то він впадає в наявну несправедливість, забуваючи запитати думки в пограбованих та в сімей убитих. Між тим, моральний закон даний людині, "щоб вона жила за ним", тож поза людським суспільством моральність є відстороненим поняттям. Існування суспільства залежить не від досконалості деяких, а від безпеки всіх [26].

Таким чином, моральний принцип передбачає: щоб люди вільно вдосконалювалися, необхідне існування суспільства; але суспільство не може існувати, коли будь-хто може безперешкодно вбивати та грабувати своїх ближніх; примусовий закон не допускає злу волю до таких крайніх проявів, що руйнують суспільство, тож він є необхідною умовою моральної досконалості, вимагається самим моральним началом, хоча й не є його прямим виразом [Там само].

В. Соловйов зазначає, що найвища моральність потребує, щоб я б був байдужим до того, що мене вб'ють, покалічать або пограбують. Однак та сама вища моральність (з альтруїстичного міркування) не дозволяє мені бути байдужим до того, щоб мої ближні безперешкодно ставали вбивцями та вбитими, грабіжниками та пограбованими і щоб суспільство, без якого окрема людина не може жити та вдосконалюватися, зазнало небезпеки руйнування. Така байдужість була б явною ознакою моральної смерті [Там само].

Вимога особистої свободи, щоб вона могла здійснюватися, уже передбачає зменшення цієї свободи тією мірою, якою вона в певному стані людства несумісна з існуванням суспільства або загальним благом. Ці два інтереси, протилежні для відвертої думки, але однаково обов'язкові морально, насправді сходяться між собою. Їх зустріч породжує право.

Принцип права філософ розглядає як прямий вираз справедливості: індивід стверджує свою свободу як право, оскільки визнає свободу інших як їхнє право. Ця вимога примусової справедливості привносить з ідеї загального блага або суспільного інтересу як інтересу реалізації добра, для чого обов'язково потрібно, щоб справедливість була дійсним фактом, а не тільки ідеєю. Ступінь та засоби цієї реалізації залежать від стану моральної свідомості в певному суспільстві та від інших історичних умов. Як стверджує В. Соловйов, право є визначенням необхідної примусової рівноваги двох моральних інтересів - особистої свободи та загального блага. Тобто право опікується тільки двома головними

аспектами людського життя - свободою особи та благом суспільства, і краще всього слугує самій моральності [Там само].

Більш чітко простежується збіг інтересів моралі й права у сфері права кримінального. Тільки тоді, коли зла воля, замахуючись на об'єктивні публічні права ближніх, загрожує безпеці самого суспільства, тоді тільки інтерес загального блага, збігаючись з інтересом свободи мирних громадян, повинен обмежити свободу зла. На думку В. Соловйова, право в інтересах свободи дозволяє людям бути злими, не втручається в їхній вільний вибір між добром і злом; воно тільки в інтересах загального блага перешкоджає злій людині стати злодієм, небезпечним для самого існування суспільства. І якщо ми маємо моральне право відстоювати свою свободу та безпеку від посягання чужої злої волі, то допомагати в цьому відношенні іншим - наш моральний обов'язок; цей загальний для всіх обов'язок і виконується на користь усіх кримінальним законом [Там само].

Адже для юридичної оцінки важлива не зла воля сама по собі й не результат діяння сам по собі, який може бути й випадковим; а зв'язок наміру з результатом або ступінь реалізації злої волі в діянні, оскільки цей ступінь та відповідний ступінь небезпеки для суспільства підлягають об'єктивному визначенню або представляють зовнішнє зло, захист від якого є зовнішнє добро, що передбачає правомірну примусовість.

Оскільки сутність права полягає в урівноваженні двох моральних інтересів: особистої свободи та загального блага, то зрозуміло, що цей останній інтерес може тільки обмежувати перший, але ніяк не скасовувати його, бо тоді, очевидно, рівновага була б порушена або зникла б через знищення однієї зі сторін. Тому, за В. Соловйовим, заходи проти злочинця ніяк не можуть доходити до позбавлення його життя або до відібрання в нього свободи назавжди. Закони, що передбачають страту, пожиттєву каторгу або ув'язнення, не можуть бути виправдані з точки зору юридичної - вони суперечать самому існуванню права. І в цьому вимога моральності цілком збігається із сутністю права. Узагалі, право у своєму елементі примусу до мінімального добра відрізняється від моральності за власним змістом; але й у цьому своєму примусовому характері, відповідаючи вимогам тієї ж моральності, ні в якому раці не повинно їй заперечувати. Тому, якщо будь-який позитивний закон суперечить моральній свідомості добра, то ми можемо бути впевнені, що він не відповідає й існуючим вимогам права, а правовий інтерес щодо таких законів полягає аж ніяк не в їх збереженні, а тільки в їх правомірному скасуванні [26, с. 441-462].

Висновки

Таким чином, у творчому доробку російського філософа Володимира Соловйова співвідношення моралі й права є однією із центральних тем. Мораль він визначає як гармонійне поєднання досконалих норм безумовного Добра і внутрішнього закону індивіда, що прагне ці норми опанувати; право - як проміжну ланку між ідеальним добром і реальністю. Право в цьому сенсі є практичним утіленням ідеального, оскільки воно конкретизує моральний закон, визначає умови його реалізації, встановлює межі покарання в разі невиконання цих умов і загрози суспільній безпеці.

У зв'язку із цим актуальним є міркування філософа про можливість використання сили в контексті правового забезпечення морального закону. Право без сили, з точки зору В. Соловйова, є лише декларацією, але право без моральних норм є насильством. Мораль же без правового обрамлення може звестися до моралі-

заторства й навіть нівелювання ідеї абсолютного добра. Правильне співвідношення між мораллю та правом можливе лише тоді, коли право, залишаючись у своїх формальних межах, підтримує в суспільстві справедливий порядок, гармонійно співвідносячись із моральним законом як найвищим утіленням ідеї безумовного добра.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кант І. Критика чистого розуму / І. Кант. - Ростов-на-Дону : Феникс, 1999. - 672 с.
2. Кант І. Сочинения : в 6 т. / І. Кант ; [Акад. Наук СССР. Ин-т философии, Мысль (Философ. наследие)]. - М., 1965. - Т. 4. - Ч. 1. - 544 с.
3. Гегель Г. В. Ф. Философия права / Г. В. Ф. Гегель ; [пер. с нем.]. - М. : Мысль, 1990. - 524 [2] с.
4. Соловьев Э. Ю. И. Кант: взаимодополнительность морали и права / Э. Ю. Соловьев. - М. : Наука, 1992. - 216 с.
5. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Э. Дюркгейм ; [пер. с фр.]. - М. : Наука, 1990. - 575 с.
6. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура (фрагменты) / Роберт Мертон. - К. : Вид-во інституту соціології, 1996. - 112 с.
7. Сартр Ж.-П. Дороги свободы : [тетралогія] / Ж.-П. Сартр ; [пер. с франц.]. - Харків : Фолио, 1997. - 367 с.
8. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Э. Фромм ; [пер. с англ.]. - М. : АСТ, 1998. - 670 с.
9. Фромм Э. Бегство от свободы / Э. Фромм ; [пер. с англ.]. - М. : Прогресс, 1990. - 272 с.
10. Бандура А. Теория социального научения / А. Бандура. - СПб. : Евразия, 2000. - 320 с.
11. Бандура А. Подростковая агрессия: изучение влияния воспитания и семейных отношений / А. Бандура, Р. Уолтерс. - М. : Апрель-Пресс: ЭКСМО-ПРЕСС, 2000. - 512 с.
12. Бачинин В. А. Философия права и преступления / В. А. Бачинин. - Харьков : Фолио, 1999. - 606 с.
13. Долгова А. И. Взаимодействие и причинность в системе научно-детерминистского подхода к изучению преступности. Вопросы борьбы с преступностью / А. И. Долгова // Вопросы философии. - 1981. - № 3. - С. 32-35.
14. Дубинин Н. И. Генетика, поведение, ответственность.

Ковнеров Александр,

кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социально-политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета, г. Славянск

СООТНОШЕНИЕ МОРАЛИ И ПРАВА С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ БЕЗУСЛОВНОГО ДОБРА В ФИЛОСОФИИ ВЛ. СОЛОВЬЕВА

Предметом исследования в статье является соотношение морали и права с точки зрения безусловного Добра в контексте философии всеединства русского философа Владимира Соловьева. Определено, что мораль является выражением идеи безусловного Добра, а право - мостом между идеальным добром и реальностью.

Право в этом смысле является практическим воплощением идеального, поскольку оно: конкретизирует нравственный закон, определяющий условия его реализации, устанавливает пределы наказания в случае невыполнения этих условий и угрозы общественной опасности.

В связи с этим актуальным является рассуждения философа о возможности использования силы в контексте правового обеспечения нравственного закона. Право без силы, с точки зрения В. Соловьева, является лишь декларацией, но право без моральных норм является насилием. Мораль же без правового обрамления может свестись к морализаторству и даже нивелированию идеи абсолютного добра. Правильное соотношение между моралью и правом возможно лишь тогда, когда право, оставаясь в своих формальных пределах, поддерживает в обществе справедливый порядок, гармонично соотносясь с моральным законом как высшим воплощением идеи безусловного добра.

Ключевые слова: нравственность; право; добро; зло; любовь; правда; справедливость; милосердие; альтруизм; свобода; благо; долг.

(О природе антиобщественных поступков и путях их преодоления) / Н. И. Дубинин, И. И. Карпец, В. И. Кудрявцев. - М. : Политиздат, 1982. - 304 с.

15. Карпец И. И. Преступность как реальность / И. И. Карпец // Вопросы философии. - 1989. - № 5. - С. 28-32.

16. Лосский Н. О. Условия абсолютного добра / Н. О. Лосский. - М. : Политиздат, 1991. - 368 с.

17. Лихолоб В. Г. Правопорушення: правова і моральна оцінка / В. Г. Лихолоб. - К. : Наук. думка, 1994. - 134 с.

18. Яковлев А. М. Преступность и социальная психология / А. М. Яковлев. - М. : Юридическая литература, 1971. - 248 с.

19. Пасько І. Т. Урбаністичний ренесанс та становлення громадянського суспільства / І. Т. Пасько // Донецький вісник НТШ. - 2001. - Т. 1. - С. 12-17.

20. Пасько І. Т. Громадянське суспільство і національна ідея. (Україна на тлі європейських процесів. Компаративні нариси) / І. Т. Пасько, Я. І. Пасько. - Донецьк : ЦГО НАН України, УКЦентр, 1999. - 184 с.

21. Пасько Я. І. Демократичне суспільство у сучасній Європі: досвід та перспективи / Я. І. Пасько // Донецький вісник НТШ. - 2001. - Т. 1. - С. 20-27.

22. Козловський І. Духовно-релігійне відродження українського суспільства: реалії сьогодення / І. Козловський // Схід. - 2000. - № 3 (34). - С. 67-71.

23. Остроухов В. "Зло" та "насилля" в релігійно-філософських концепціях / В. Остроухов // Філософська думка. - 2002. - № 2. - С. 137-158.

24. Білецький В. В. Аспекти дослідження делінквентної особи у західній філософії / В. В. Білецький // Вісник Львівського університету (Філософські науки). - 2001. - Вип. 3. - С. 111-119.

25. Білецький В. В. Виправлення девіантної особистості: філософський погляд / В. В. Білецький. - Донецьк : Східний видавничий дім, 2003. - 156 с.

26. Соловьев В. С. Оправдание добра. Нравственная философия // В. С. Соловьев. Сочинения : в 2 т. / В. С. Соловьев. - М. : Мысль, 1988. - Т. 1. - С. 441-462.

27. Соловьев В. С. Смысл любви / В. С. Соловьев. - М. : Современник, 1991. - С. 125-182.

28. Соловьев В. С. Чтения о богочеловечестве // Сочинения : в 2 т. / В. С. Соловьев. - М. : Наука, 1994. - Т. 2.

Kovnerov Olexander,

Cand. Sc. (Philosophy), Assistant Professor of the Philosophy, Socio-Political and Legal Sciences Department of Donbas State Teacher Training University, Sloviansk

MORALS AND LAW RELATIONSHIP IN TERMS OF THE ABSOLUTE GOOD IN VOLODYMYR SOLOVIOV'S PHILOSOPHY

The subject examined in the paper is a morals and law relationship in terms of the absolute Good in the context of the Russian philosopher Volodymyr Soloviov's philosophy of Total Unity. It is established that morals are expression of the idea of the absolute Good whereas law is a bridge between the ideal good and reality. Law specifies the law of God, defines the conditions for its implementation and sets limits of punishment if these conditions are not met and public safety is threatened.

With the above in view, the philosopher's idea of a potential use of force in the context of the law of God enforceability is topical. From Volodymyr Soloviov's viewpoint, law without force is only declaration whereas law without moral standards is violence. Morals without a legal framework may get reduced to moralization and even leveling of the idea of the absolute good.

Based on an analysis of V. Soloviov's treatise "Justification of the good. Moral philosophy", which is a key work covering this subject, the author draws a conclusion that a correct morals and law relationship is possible only when law, remaining within its formal bounds, supports fair order in society while harmoniously correlating with the law of God as the highest embodiment of the idea of the absolute good.

Key words: *Volodymyr Soloviov; morals; law; the good; ethics; philosophy of law.*

REFEENCES

1. Kant I. (1999), Critique of Pure Reason, *Feniks*, Rostov-na-Donu, 672 p. (rus).
2. Kant I. (1965), Works, Vol. 4, Ch. 1, *Akad. Nauk SSSR. In-t filosofii, Mysl (Filosof. nasledie)* Moscow, 544 s. (rus).
3. Hegel G. W. F. (1990), Philosophy of Law, *Mysl*, Moscow, 524 p. (rus).
4. Soloviev E. Yu. (1992), Kant: complementarity of morality and law, *Nauka*, Moscow, 216 p. (rus).
5. Durkheim E. (1990), The Division of Labour in Society, *Nauka*, Moscow, 575 p. (rus).
6. Merton R. K. (1996), Social Theory and Social Structure, *Institute of Sociology Publ.*, Kyiv, 112 p. (rus).
7. Sartre J.-P. Ch. A. (1997), Freedom Road: tetralogy, *Folio*, Kharkiv, 367 p. (rus).
8. Fromm E. Sh. (1998), The anatomy of human destructiveness, *AST*, Moscow, 670 p. (rus).
9. Fromm E. Sh. (1990), Escape from Freedom, *Progress*, 272 p. (rus).
10. Bandura A. (2000), Social learning theory, *Evraziya*, St. Petersburg, 320 p. (rus).
11. Bandura A., Uolters R. (2000), Teenage aggression: study of the influence of education and family relations, *Aprel-Press: EKSMO-PRESS*, Moscow, 512 p. (rus).
12. Bachinin V. A. (1999), Philosophy of Law and crime, *Folio*, Kharkov, 606 p. (rus).
13. Dolgova A. I. (1981), *Voprosy filosofii*, № 3, p. 32-35 (rus).
14. Dubinin N. I., Karpets I. I., Kudryavtsev V. I. (1982), Genetics, behavior and responsibility. (On the nature of antisocial behavior and ways to overcome them), *Politizdat*, Moscow, 304 p. (rus).
15. Karpets I. I. (1989), *Voprosy filosofii*, № 5, p. 28-32 (rus).
16. Losskiy N. O. (1991) Terms of absolute good, *Politizdat*, Moscow, 368 p. (rus).
17. Likhobol V. G. (1994), Offense: legal and moral assessment, *Naukova dumka*, Kyiv, 134 p. (ukr).
18. Yakovlev A. M. (1971), Crime and Social Psychology, *Yuridicheskaya literatura*, Moscow, 248 p. (rus).
19. Pasko I. T. (2001), *Donetskiy visnik NTSh*, Vol. 1, p. 12-17 (ukr).
20. Pasko I. T., Pasko Ya. I. (1999), Civil society and the national idea. (Ukraine in European processes. Comparative essays), *TsGO NAN of Ukraine, UCC*, Donetsk 184 p. (ukr).
21. Pasko Ya. I. (2001), *Donetskiy visnik NTSh*, Vol. 1, p. 20-27 (ukr).
22. Kozlovskiy I. (2000), *Skhid*, № 3 (34), p. 67-71 (ukr).
23. Ostroukhov V. (2002), *Filosofska dumka*, № 2, p. 137-158 (ukr).
24. Biletskiy V. V. (2001), *Visnik Lvivskogo universitetu (Filosofski nauki)*, Ch. 3, p. 111-119 (ukr).
25. Biletskiy V. V. (2003), Corrections deviant personality: a philosophical view, *Skhidniy vidavnicchiy dim*, Donetsk, 156 p. (ukr).
26. Solovjev V. S. (1988), Justification of the Good. Moral Philosophy, Works, T. 1, p. 379-440 (rus).
27. Solovjev V. S. (1991), Meaning of love, *Sovremennik*, Moscow, p. 125-182 (rus).
28. Solovjev V. S. (1994) essays about God-manhood, Works, T. 1, Nauka, Moscow (rus).

© Ковнеров Олександр

Надійшла до редакції 26.03.2014